

תשעה באב שחל בשבת

קטן שהגדיל

בש"ת אבני נזר (או"ח סי' תכו) נשאל בתענית שבעה עשר בתמוז או תשעה באב שחלו בשבת ונדחו ליום ראשון, מה הדין בקטן שהגדיל ביום ראשון האם חייב להתענות או לא. וכתב שתלוי בגדר תשעה באב שנדחה, דיש להסתפק אם הוא גדר של תשלומין של הצום שחל בשבת, או דילמא שעקר אותו משבת וקבעוהו ביום ראשון. דאם נאמר שהוא גדר של תשלומין א"כ קטן שלא היה חייב בעיקר חיוב הצום, משום דבשבת היה עדיין קטן, אינו חייב גם בתשלומין, כמו שמצינו בקטן שהגדיל בין פסח ראשון לשני, שאם פסח שני הוא תשלומין דראשון היות ובשעת חלות החיוב היה פטור, לא התחייב בתשלומין. ועיי"ש דנקט כדבר פשוט שחיוב הצום ביום ראשון הוא מדין תשלומין, ולכן פטור הקטן.

ובסוף התשובה הביא שמצא בש"ת הרשב"א (א, תקכ) שנשאל בתשעה באב שחל להיות בשבת האם מותר בתשמיש המטה, והשיב שאין נוהג בו שום אבילות, דהא אמרינן מעלה על שלחנו כסעודת שלמה בשעתו, דאבלות ישנה שאני, וכל שכן **דלגמרי עקרוהו מתשיעי ואוקמהו אעשירי**. ומוסיף הרשב"א דמעיקרא היה ראוי לקבעו בעשירי, והיינו משום דאיתא בתענית (כט, א) דאמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף. הרי משמע מדברי הרשב"א שאין עשירי מצד תשלומין, דהא לגמרי עקרוהו מתשיעי.

אבל כתב האבני נזר דלדעת הפוסקים, שאנחנו בני אשכנז נגררים אחריהם, שסוברים דנוהג דברים שבצנעא, הרי שפיר יש לומר שגדר התענית בעשירי היא משום תשלומין. אבל כבר העירו עליו שאע"פ שפסק הרמ"א (תקמד, יט) שתשמיש המטה אסורה, אבל כבר כתבו הפוסקים שלפעמים מקילים, כגון בליל טבילה, א"כ ע"כ שנוקטים לעיקר הדין כהרשב"א שאין דברים שבצנעא נוהג, ורק בתורת חומרא מחמירים. (ועי' לקמן שלא לכל דבר מחמירים).

אמנם עיקר התלייה אינו ברור כלל, שאפילו אם נאמר דהוי דהוי "תשלומין" יתכן שעקרו ממנו כל דיני ט"ב.

רחיצה בחמין בשבת שחל בו ט"ב

והנה כתוב בשו"ע (או"ח תקנד, יט) שאם חל תשעה באב בשבת, מותר בכולן אפילו בתשמיש המטה. וכתב הרמ"א דיש אוסרים תשמיש המטה, וכן נוהגין. וכתב הט"ז (ס"ק ט) שלפי דברי הרמ"א ג"כ אסור לרחוץ ידיו בחמין, שגם זה קרוי צנעא. וכבר תמהו עליו שבט"ב הרי אסור להושיט אפילו רק אצבעו, ואפילו במים קרים, א"כ למה נקט הט"ז רחיצה בחמין. ותי' המנ"ח שיש שני דינים ברחיצה בט"ב, יש מצד דיני אבילות, שאבל אסור ברחיצה, ויש גם מטעם חומר הצום שאסור בחמישה עינים, שגם ביוה"כ שאין בו משום אבילות אסור ברחיצה. א"כ י"ל שזה שאסור להושיט אצבעו במים אינו אלא מחמת דיני הצום, וזה כבר נדחה, והא דאסור דברים שבצנעא הוא מטעם אבילות, שנוהג בשבת בצנעא, ומטעם לא נאסר אלא רחיצה בחמין, שהרי אבל מותר לרחוץ פניו ורגליו בצונין. ודברי הט"ז דלא כמ"ש בשו"ת מהר"ם (סי' צט) שמה שאסור תשמיש המטה בט"ב אינו אלא חומרא בעלמא, "והבו דלא לוסף עליו".

והנה הגמ' (תענית ל, א) מביא ברייתא, תנו רבנן כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב, אסור באכילה ובשתיה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. הרי"ף אינו גורס אסור באכילה ושתיה, אלא אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ומסביר הגרי"ז (הל' תענית) משום שהברייתא מיירי בדינים שאסורים מחמת אבילות, שהרי ברישא כתוב כל מצוות הנוהגות באבל וכו', ואכילה ושתיה הרי מותרים באבל. ומוכיח מכאן שאיסור רחיצה גם מדיני אבילות, ולפי"ז מיירי ברחיצת כל גופו. וקצ"ע דאמרינן בפסחים (נד, ב) אמר רבי אלעזר אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב, כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים. מצד אחד מבואר כדברי המנ"ח והגרי"ז שיש שני דינים ברחיצה, מצד אבילות ומצד חומר התענית, אבל מאידך איך סתם הברייתא שאסור כאבל דמשמע שרק כל גופו אסור.

אמנם בריטב"א (תענית יג, ב) מבואר דלא כדבריהם, אלא שהאיסור להשיט אצבעו למים בט"ב הוא משום דיני אבל, וז"ל נמצינו למדין ששלש מקומות הם ודיניהם שלשה, **דט' באב התמור שהוא משום אבל דכל**

ישראל אסור להושיט אפילו אצבעו בצונן ואינו צריך לומר בחמין, מיהו כל חייבי טבילות טובלין כדרך בן בט' באב בין ביוה"כ ובלבד בטבילה בזמנה שהיא מצוה, ואבל שהוא אבילות דיחיד קיל מיניה דשרי בצונן מקצת הגוף, ותענית צבור דקיל טפי דלא הויא אלא משום תענוג שרי כל הגוף בצונן ושרי בחמין מקצת גופו.

וכן מבואר בספר כלבו (סימן סב) וז"ל ואסור להושיט אצבעו במים בט' באב כמו ביום הכפורים, והטעם משום אבילות, ואע"פ שאבל מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן בתשעה באב אסור.

י"ז בתמוז שחל בשבת

ויהיה נ"מ בזה לענין שבעה עשר בתמוז שחל בשבת, שהרי שיטת הרמב"ן שכל הד' צומות הם כט"ב לענין שמתחיל הצום בלילה, ולענין החמשה עינים, וכבר כתב המשנ"ב (סימן תקנ"ו) שבעל נפש יחמיר בכולן כמו בט"ב. ולפי"ז יש לדון בשבעה בתמוז שחל בשבת האם עליו למנוע מרחיצת כל גופו, ומתשמיש המטה.

אבל לפמש"כ האחרונים הנ"ל שדברים שבצינעא שנוהג בשבת שחל בו ט"ב אינו אלא דברים האסורים מחמת אבילות, א"כ הניהוג של העינים שהם מחמת חומר התענית אינם נוהגים.

אלא שעדיין יש להסתפק אם מחמיר להתחיל הצום מבערב האם יאכל מלוה מלכה מוצאי י"ז בתמוז. אבל נראה פשוט שאין להחמיר, שהרי המשנ"ב כתב שם בהמשך דבריו שאם חל ליל טבילה (ליל התענית) יקיים עונתו, וגם בנעילת הסנדל לא יחמיר משום חוכא וטלולה, וכן אם חל י' בטבת בע"ש אין להחמיר ברחיצה בחמין מפני כבוד השבת. הרי לן שלצורך מצוה אין להחמיר כדברי הרמב"ן, א"כ לכאורה ה"ה לענין אכילת סעודת מלוה מלכה.

שו"מ שכ"כ הא"א בוטשאטש (סימן תקנ) שאין להחמיר כהרמב"ן בי"ז בתמוז אבל מטעם אחר. וז"ל כתבתי במקום אחר אודות דברים שבצינעא בשבעה עשר תמוז ודכוותיה החל בשבת קודש שיש לומר שכולי עלמא מודים להיתר. והנה הרמב"ן כתב הסברא להחמיר בשארי עינויים בשלשה צומות, והרמב"ן גופיה מתיר בנדחה דברים שבצינעא גם בתשעה באב. ובפרט בזמן שאין מלחמה נגד עם בני ישראל. (משמע כוונתו שהרי הרמב"ן לשיטתו אינו מחמיר בדבר שבצינעא, א"כ ממ"נ מותר, וצ"ע שאין שני הפלוגתות תלויים זב"ז).

עוד כתב שאע"פ שיש מקום ליחידים להחמיר על עצמם בשלשה צומות בשארי עינויים כמו שכתבו השל"ה (מסכת תענית פרק גר מצוה אות ו), והמג"א (ס"ק ג), מצד לשון הר"ן (ר"ה ה, א) שאין "הציבור" יכולים לעמוד, משא"כ בשבת קודש אין להחמיר כי הוא נגד כבוד שבת קודש.

עוד כתב שם שהרב רבינו יצחק מווינא (הובא ברא"ש תענית פ"ד סימן לב) שהחמיר בתשעה באב נדחה בדברים שבצינעא מסתמא סבירא ליה כהתוס' שבשלשה צומות לא תיקנו שארי עינויים. וכדבריו באמת כתב האו"ז (הלכות תענית סימן תב) וז"ל הלכך הואיל והלכה כשמואל אומר מורי רבי' אב"י העזרי ד"ז בתמוז וצום גדליה מותרין ברחיצה, וכן המנהג שרוחצין באלו התעניות. אבל עדיין צע"ג שהרי אין שני הנידונים תלויים זב"ז, א"כ מי שמחמיר כהרמב"ן למה שלא יחמיר גם כשחל בשבת, אבל להנ"ל ניחא שרק דברים ששייכים לאבילות החמירו בצינעא, ובי"ז תמוז אין כאן משום אבילות.

האם צום גדליה נחשב לצום "נדחה"

ועי"ש שהעיר שהרי צום גדליה תמיד נדחה, ובשני ימים דר"ה מותר דברים שבצנעה. רצה להוכיח מכאן שע"כ לכו"ע בנדחה אין להחמיר, וא"כ הרמב"ן שהחמיר בשאר עינויים, הרי מתיר דברים שבצינעא גם בט"ב, והאו"ז שמחמיר בט"ב ע"כ סובר שאין להחמיר על שאר עינויים בג' צומות.

אבל מה שנוקט כדבר פשוט שצום גדליה הוי נדחה אינו פשוט כלל. דהנה הבאר היטב (סימן תקמט) הביא מהב"י בשם רי"ו דבראש השנה נהרג גדליה ונדחה תעניתו על יום חול, וכתב שלפ"ז אם יש מילה בצום גדליה דאין בעל ברית מתענה עד הלילה כמו בט"ב שחל בשבת ונדחה ליום א'.

אבל כתב דיש לחלק דהתם נראה לכל הדחייה בזמנינו דאנו רואים שיעקר התענית של ט"ב שחל בשבת אלא שנדחה, ע"כ נשתנה דינו, משא"כ בצום גדליה דפעם הראשון דחוהו וגזרו להתענות ביום ג' לעולם, חל הגזירה לעולם בשוה. וכ"כ הט"ז. אמנם הא"ר מביא שבתשובות ראש יוסף (למהר"י אישקפאה כאן) מסיק

להתיר כיון שאינו ביום שאירע בו. (ועי"ש שמה"ט צדד גם להתיר בעל ברית לאכול בשאר תעניתים אפילו היכא שלא נדחו, אבל למעשה אינו מתיר).

ועי' בביה"ל (סימן תקמט) שכדברי הט"ז מוכח גם בריטב"א (סוף תענית), יעו"ש שכתב וז"ל ה"ן שחל אחד מארבעה צומות בתוך ימי שמחת לבו מסתבר לי שהוא חייב להתענות בהם, דאע"ג דימי רגל ושמחה שלו היא ואין אבילות חדשה חלה בהם ואין שמחה אלא באכילה, כדאמרינן גבי רגלים וגבי פורים, מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו הם דרבים אתי אבלות דרבים ודחי רגל דרבנן. ועוד דמקרא מלא דיבר הכתוב, "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". ואין סתירה מזה להא דמבואר בסימן תקנ"ט דבעל ברית מתענה ואינו משלים, אף דגם הוא רק יום טוב של יחיד, התם הטעם משום דנדחה. וכתב הביה"ל שיוצא מדברי הריטב"א אלו דס"ל דצום גדליה אינו נקרא בשם נדחה, וכסברת הט"ז ודלא כהראש יוסף שהובא בשע"ת.

מתי נהרג גדליה

רבינו ירוחם נוקט שגדליה בן אחיקם נהרג בראש השנה ונדחה תעניתו ליום חול, וכן כתב הראב"ע (זכריה ח, יח) כי מה שנאמר בגדליה ויהי בחדש השביעי, הוא בראש חודש, כמו בחודש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים, וא"כ נמצא שגדליה נהרג בראש השנה על כן קבעוהו ביום השלישי. וכן כתב הרד"ק בירמיה (מא, א) עיין שם. אמנם על עיקר דברי רבנו ירוחם העירו שמהגמ' דראש השנה (יט, א) מוכח להדיא שגדליה נהרג בג' בתשרי ממש, וכמו שכתב בספר יד אהרון סימן תרמט, בשם המהר"ח אבולעפיא שעמד בזה. ועיין עוד בשו"ת בית יהודה עיאש (יו"ד לא) שבסדר עולם כתב בהדיא שיש חמשים ושנים יום בין החורבן לצום גדליה, ומוכח דלא כרבנו ירוחם.

טבילה במקוה בט"ב שחל בשבת

יש להסתפק האם מותר לטבול במקוה (אפילו בצונן) בט"ב שחל בשבת, והשאלה נוגע לאלו שמקפידים על טבילת עזרא (במקרה שהיה מותר לשמש מיטתם כגון שחל ליל טבילה בשבת), ולאלו שמקפידים לטבול כל שבת משום קדושה יתירה. ולפום ריהטא לפי פסק הרמ"א שדברים שנצינעא נהוג בט"ב שחל בשבת, ולפי הט"ז שלפי"ז אסור לרחוץ ידיו בחמין, א"כ אסור לטבול דהוי דברים שבצינעא, וכ"כ המנחת חינוך (מצוה שיג) שהאשכנזים מוחים במי שהולך לטבול בשבת זה.

אבל ראיתי בשם הגריש"א זצ"ל (הל' חג בחג הלכות ומנהגי בין המצרים עמ' קמו) שהתיר משום שאין כאן רחיצה של תענוג.

שו"ר באשל אברהם (בוטשאטש סימן תקנא) וז"ל ונהי שבתשעה באב שחל בשבת קודש המונע את עצמו ממדת חסידות של טבילה זו גם כן שפיר עבד, כיון שיש אומרים שנוהג דברים שבצינעא אז, והגם דלא קיימא לן כוותיהו לגבי מניעת סגנון מצוה, מכל מקום יש מדת חסידות לחשוש לדיעה זו לפעמים.

טבילת עזרא שבת חזון

ובהמשך דבריו כתב לענין טבילה עזרא בשבת חזון, הגם שהוא עכשיו רק מדת חסידות, מכל מקום י"ל שהוא כרחיצה לליבון שאין הכוונה משום תענוג, ואין מניעה ע"י המנהג של מניעת רחיצה מראש חודש אב, וגם בערב תשעה באב אין מניעה. ואין זה כטבילה בערב שבת קודש שצריך להיות שלא ביטל ע"י קור או טרדא, כי שם מכל מקום עיקרה לתענוג, מה שאין כן בזה שעיקרו לבחינת טהרה, גם אם מבטל ע"י קור אין דנין אפשר משאי אפשר כ"כ נקל, ומכל מקום אין לטבול יותר משתי פעמים, וגם מי שאינו מבטל טבילה זו ע"י קור, כי פעם שניה בטוח שהמים נוגעים בכל מקום ע"י שנתלחלח הגוף ואין צריך יותר, ודי בזה היטב. (וצ"ע למה לא די בפעם אחת).

ת"ת בשבת שחל בו ט"ב

ולפי הנ"ל יש לדון האם מותר ללמוד בט"ב שחל בשבת, שהרי קי"ל (יו"ד סי' ת) ששבת אינו מפסיק אבלות ועולה למנין שבעה, שהרי קצת דיני אבלות נוהגים בו, דהיינו דברים שבצינעא וכו' ות"ת הוי דבר שבצינעא, א"כ אם מחמירים לנהוג דיני אבילות בצינעא יהיה אסור ללמוד תורה כל השבת. ובאמת כך נוקט המג"א (סימן תקנ"ג, ז) שעל מה שכתב הרמ"א (תקנ"ג, ב) שנהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך, כי אם

בדברים המותרים בתשעה באב, ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות, כתב המ"א שק"ו אם חל ט"ב בשבת שאסור ללמוד כל היום, דהא אסור מדינא ללמוד בט"ב, ועוד דהא דברים שבצנעה נוהג כמ"ש סימן תקנ"ד סי"ט. מיהו בתש"ו מהרי"ל כ' וז"ל ט"ב שחל בשבת אסור ללמוד אחר חצות כמו בחול, משמע דקודם חצות מותר, והטעם כיון שנדחה נדחה ואין לו דין ט"ב רק דין עט"ב, ומ"מ לענין תשמיש מחמירין. אבל בד"מ הביא בתשובת מהרי"ל עט"ב שחל בשבת וכ"ה בסימני תש"ו מהרי"ל, וא"כ אין ראייה משם. אבל בדפוסים שלנו כתוב ט"ב שחל בשבת. וכן פסק הקיצור שו"ע (סימן קכה, ד) וז"ל תשעה באב שחל בשבת יש להחמיר שלא ללמוד כי אם דברים המותרים ללמוד בתשעה באב, ולכן אין אומרים פרקי אבות, אבל לקרות הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום מותר, ומכ"ש קודם חצות היום.

המשנ"ב (תקנג, ט) כתב על דברי הרמ"א שאפילו ערב ט"ב שחל בשבת א"א פרקי אבות דהוא כלימוד תורה, והיינו אחר חצות, **דקודם חצות מותר בלימוד תורה אפילו כשחל בשבת.**

וצ"ע דלקמן (תקנד ס"ק לט) כתב שהיש אסורים (שדברים שבצנעה נוהג) ס"ל דהוי שבת זו כקובר מתו ברגל דנוהג ברגל דברים שבצנעה, ולפ"ז אסור ג"כ לרחוץ ידיו בחמין שגם זה קרוי צנעה. א"כ שגם שאר דברים שבצנעה נוהגים, למה מותר בתלמוד תורה, וצ"ע ג.

שבוע שחל בו תשעה באב

והנה המחבר (שו"ע או"ח תקנא, ד) הביא ב' דעות האם בתשעה באב שחל בשבת יש דין של שבוע שחל בו תשעה באב, ושמעתי מחכ"א שרצה לומר שתלוי ג"כ בחקירה הנ"ל, דאם נאמר שהוי תשלומין, א"כ מקרי שבוע שחל בו ט"ב, אבל אם עקרוהו לגמרי, אזי אין כאן שבוע שחל בו ט"ב. אבל לכאורה אין זה נכון, שראיתי בסמ"ק (מצוה צו) שמביא המחלוקת האם יש "שבוע שחל בו" כשחל בשבת, וכתב שלכו"ע מותר לכבס ביום חמישי לכבוד שבת, דגם שאר ימי השבוע היא חומרא יתירתא, שהרי לא אסרו אלא שחל ט' באב להיות בתוכה, ובפרק בתרא דמגילה (???) מחלק בין חל להיות בתוכה בין חל להיות בשבת. הרי לן שאין הטעם משום שאין דיני ט"ב בשבת, אלא ששבת לא מקרי "בתוכה", וזה ברור.

שו"ר ברא"ש (תענית פ"ד) שהביא דברי הירושלמי שרכי בא בר כהן אמר שט"ב שחל להיות בשבת, שני שבתות מותרין. ומסביר הרא"ש כיון שנדחה התענית עד יום ראשון לא הוי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה. הרי לן שהטעם משום שנדחה ולא משום שאינו בתוכה.

וכן הוא להדיא במהרי"ל (הלכות שבעה עשר בתמוז ותשעה באב) וז"ל ואשר שאלת היכא דנדחה ט' באב משבת לאחרי, אותו שבוע שלפניו מותר לספר ולכבס או לא. כן נראה כיון שנדחה לאחד בשבת אין עליה דין ט' באב אלא כאילו איקלע קביעותא בא' בשבת דמי, וכל הימים שלפניו מותר לספר ולכבס בהן.

ברית בשבוע שחל בו ט"ב

איתא בשו"ע (או"ח תקנא, ט) יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו, ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית. עוד איתא התם (סעי' י) שבסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וסעודת אירוסין, אוכלים בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה. אבל יש לצמצם, שלא להוסיף. ובשבוע שחל ט' באב בתוכה, אין לאכול בשר ולשתות יין רק מנין מצומצם.

ועי' במשנ"ב (שם ס"ק עז) דהיינו מלבד הקרובים הפסולים לעדות, ומלבד הבעלי מצוה, מותר להוסיף עשרה משום ריעות, והשאר אוכלים מאכלי חלב.

ממשיך המשנ"ב שבלבוש כתב דמר"ח עד ט"ב לוקחין מנין מצומצם, ויש לוקחים י' מלבד הקרובים השייכים לבעל הסעודה. והח"א העתיק כהלבוש, אבל בדה"ח משמע דיוכל לנהוג להקל כדעת הרמ"א דמר"ח עד השבוע שחל בו ט"ב מותר לזמן כל השייכים לסעודה ואפילו כמה מנינים.

כיבוס בגדי קטנים

יש עוד נ"מ לענין כיבוס בגדי קטנים, דהנה כתב המחבר (או"ח תקנא, יד) אסור לגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותם בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה. וכתב הרמ"א מיהו בגדים שמלפפין בהם הקטנים לגמרי, שמוציאים בהם ריעי ומשתינין בהם, הני ודאי משרא שרי, ואפילו בגדי שאר קטנים נוהגים להקל.

וע"ל במשנ"ב (ס"ק פב) וז"ל עיין בא"ר דלדידן יש להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז וכיבוס מר"ח, ובח"א כתב דלצורך קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגינו אלא בשבת זו. א"כ לפי הח"א יהיה נ"מ השנה האם יש דין שבוע שחל בו.

כיבוס בגדי נכרים

כתוב בשו"ע (או"ח תקנא, ה) שאסור לעבריות לכבס בגדי העובד כוכבים בשבוע זה. וע"ל במשנ"ב (ס"ק מג) בזה אף לדידן לא נהיגין מר"ח, מדלא כתב רמ"א דנוהגין אף בזה מר"ח כמו שכתב בסעיף שאח"ז.

גזיזת צפרנים בשבוע שחל בו ט"ב

א"כ יש לדון איך פוסקים לענין שבוע שחל בו בט"ב שחל בשבת, והנה שהמחבר הביא הדעה הראשונה (שאין שבוע שחל בו) כסתם, והדעה השנייה כ"א, והכלל שסתם וי"א הלכה כסתם. אבל במשנ"ב אין זה כ"כ פשוט, דהנה לענין גזיזת צפרנים כתב המשנ"ב (תקנא, כ) שיש דעות בין האחרונים, אכן לצורך טבילת מצוה בודאי שרי. וכן לכבוד שבת כגון שחל ט"ב בשבת שרי בע"ש ליטול הצפרנים. והעירו במהדורת "דירשו" למה נקט כגון שחל ט"ב בשבת, ולא נקט ע"ש חזון, אלא ע"כ שס"ל כהט"ז (ס"ק יג) שכתב שנטילת צפרנים אסור בשבוע זה, אבל קודם לזה מותר, אפי' לפי מה שנהגו אסור בתספורת מן י"ז בתמוז, מ"מ נטילת צפרנים קיל מזה, ולכן ע"ש חזון בכל מקרה מותר משום דלא הוי שבוע שחל בו. אבל לפי"ז יוצא שגם היכא שט"ב חל בשבת עדיין נחשב לשבוע שחל בו ט"ב, שהרי אינו מתיר אלא משום כבוד שבת. ולפי"ז ברית שחל בתשעת הימים היו צריכים לצמצם האוכלים בשר למנין מצומצם.

ולענ"ד נראה שמוכח מהמשנ"ב שחולק על הט"ז, שהרי המשנ"ב כתב "כגון" ע"ש שחל בו ט"ב, משמע שיש עוד היכ"ת שמותר לגזוז הצפרנים, וע"כ היינו ע"ש חזון בשנה רגילה, ואם איתא שסובר כהט"ז לא צריך להגיע להיתר של כבוד שבת. אלא דצ"ע למה נקט הציור של ע"ש שחל בו ט"ב, ולא ע"ש חזון רגיל.

וי"ל שס"ל שאפילו כשחל ט"ב בשבת יש "שבוע שחל בו", ולכן הוי חידוש יותר גדול, שאפילו בשבוע שחל בו עדיין מותר לכבוד שבת. א"נ י"ל שה"א שערב ט"ב יותר חמור, קמ"ל. ולת"י השני אינו מוכרח שס"ל שיש שבוע שחל בו, א"כ היו נוקטים שאין שבוע שחל בו משום דהוי "סתם וי"א". ואילו היה סובר שיש שבוע שחל בו היה מוטל עליו לומר את זה בפירוש.

בעל ברית ופדיון הבן בט"ב נדחה

בשו"ע (תקנט, ט) כתוב שתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא. ומקור הדין הוא בטור שהביא מעשה שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחרתו, והיה רבינו יעבץ בעל ברית, והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורוחץ ולא השלים תעניתו לפי שיו"ט שלו היה. והביא ראייה מהא דתנאי (עירובין מא, א) א"ר אליעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין, וחל ט"ב בשבת ודחינהו עד לאחר שבת, והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה.

ובשו"ת שאילת יעבץ (ב, כג) חולק, דלא דמי יו"ט דקרבתן עצים שהוא שנוי במשנה ונסמך על הכתוב, ליום המילה שאינו מפורש לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ, שיהא נקרא יו"ט. רק באגדה מצינו דרך רמז בעלמא סמך לסעודה שעשה אברהם אבינו ע"ה, ביום ה-ג-מ-ל - הג"ג מל, ועדיין יו"ט מנין שידחה ט"ב מפניו, ואפילו כשנדחה. והוסיף לסברא זו מה דאיתא בגמ' בתענית הנ"ל (כט, ט) דא"ר יוחנן אלמלי הייתי שם קבעתיו בעשירי, שהוא עיקר יום המר.

והביא שגם המג"א (ס"ק יא) והרדב"ז (ח"ב סי' ל"ה) חולקים על דינו של השו"ע, וסיים **דמאן דעבר עליה שרי למקרייה עבריינא, ופורץ גדר ישכנו נחש חיזיא דרבנן**, ובפרט עכשיו יש לנו לגדור גדר כפול על בית ישראל, אחר ש"באו בו פריצי שבת צבי וחללוהו", עשו ט"ב יום אידם, ויש לנו לחוש מרואים שילמדו מהם להקל ראש בתענית צבור, ויחשבו כיון שנדחה נדחה ואשתרי לגמרי.

אבל מסקנת המשנ"ב (ס"ק לו) דלא כן, אלא שבעלי הברית, דהיינו אבי הבן ואמו והמוהל והסנדק, (אבל לא המכניס והמוציא וכ"ש שארי הקרואים), מותרים לאכול בט"ב שנדחה. אבל כתב שאף שמותרים לאכול, לא יעשו ביום סעודה גדולה כמו שעושין בשאר הימים, אלו לא היה בט"ב. וכתב המ"ב (ס"ק לח) שה"ה אם חל פדיון הבן בט"ב שנדחה נקרא ג"כ אצלו יום טוב, והאב והכהן אין צריכים להשלים התענית.

וראיתי בישועות יעקב (תקנד, ד) שתמה על ה"פשרה" הזו שבעל ברית צם עד הצות, ממ"נ אם הי"ט דוחה הצום למה שלא ידחה לגמרי, ואם אין בכחה לדחות הצום למה מותר לאכול אחר הצות. ועיי"ש שחידש שהיות ועיקר השריפה היה ביום י', ומה"ט נהגו לא לאכול בשר עד הצות, ומה"ט רצה ר"י לקבוע ט"ב ביום י', א"כ בט"ב שנדחה עד הצות הוי מעיקר הדיו, (כמו שרואים מזה שלא אוכלים בשר עד הצות), ומחצות עד הערב יש הקולא דהוי צום מדחה, ולכן בעל ברית אינו מותר לאכול אלא אחרי הצות.

[ועיי"ש שכתב דוקא כשחל פדיון הבן בזמנו, שחל יום ל"א שלו בו ביום, אבל שלא בזמנו ואפילו היה יום ל"א בשבת דאעפ"כ הוא שלא בזמנו, צריכין להשלים. ומבואר מכאן אגב אורחא שיש מושג של "פדיון הבן בזמנו", ובלאו הכי הייתי אומר שמצות פדיון הבן הוא לפדות מיום ל"א ואילך, כדכתיב ופדויו מבן חודש תפדה, אבל לפדות ביום ל"א ולא ביום ל"ב אינו אלא משום זריזים מקדימים למצוות. אמנם בתוס' למסכת מו"ק (ח, ב) מבואר כדברי המשנ"ב, דמסופק האם מותר לעשות סעודת פדיון הבן בחול המועד, וכתב שאין לומר הא זמנה קבוע, תינח בזמנה שלא בזמנה היאך יהא מותר, הרי שיש מושג של פדה"ב בזמנו].